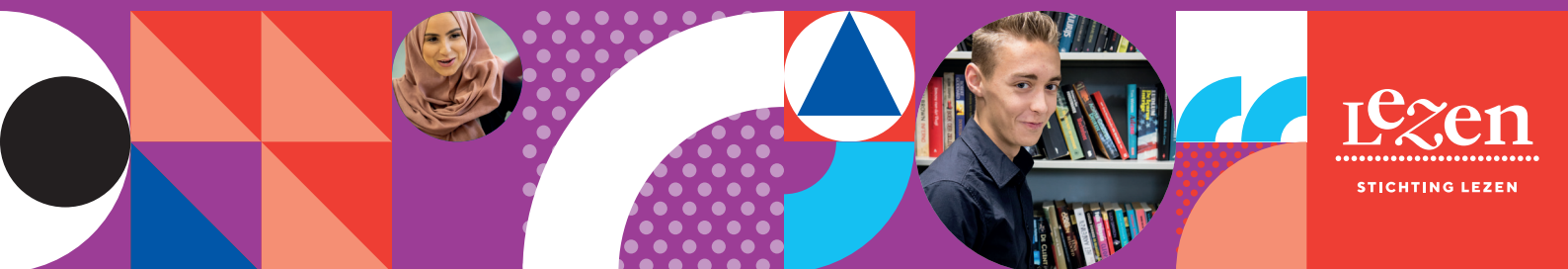

ONDERZOEKSPUBLICATIE

Motief, middelen en gelegenheid

De relatie tussen habituele leesmotivatie,
situatie-specifieke redenen om te lezen en het
leesgedrag van studenten in het hoger onderwijs

Lezen
STICHTING LEZEN

Nina Sangers, Lisa van der Sande, Özgül Alkaya,
Ruth Ijbema, Camille Welie en Roel van Steensel

Motief, middelen en gelegenheid

De relatie tussen habituele leesmotivatie, situatiespecifieke redenen om te lezen en het leesgedrag van studenten in het hoger onderwijs

Colofon

Stichting Lezen
Nieuwe Prinsengracht 89
1018 VR Amsterdam
020 – 623 05 66
www.lezen.nl
info@lezen.nl

Auteurs

Nina Sangers
Lisa van der Sande
Özgül Alkaya
Ruth Ijbema
Camille Welie
Roel van Steensel

Erasmus Universiteit Rotterdam, Vrije Universiteit Amsterdam

Vormgeving cover

Judith Schoffelen en Erik olde Hanhof, Amsterdam.

Citeren als: Sangers, N. L., Sande, L. van der, Alkaya, Ö, Ijbema, R., Welie, C., Steensel, R. van (2024). *Motief, middelen en gelegenheid: De relatie tussen habituele leesmotivatie, situatie-specifieke redenen om te lezen en het leesgedrag van studenten in het hoger onderwijs*. Amsterdam: Stichting Lezen.

©2024 Stichting Lezen, Amsterdam

Samenvatting

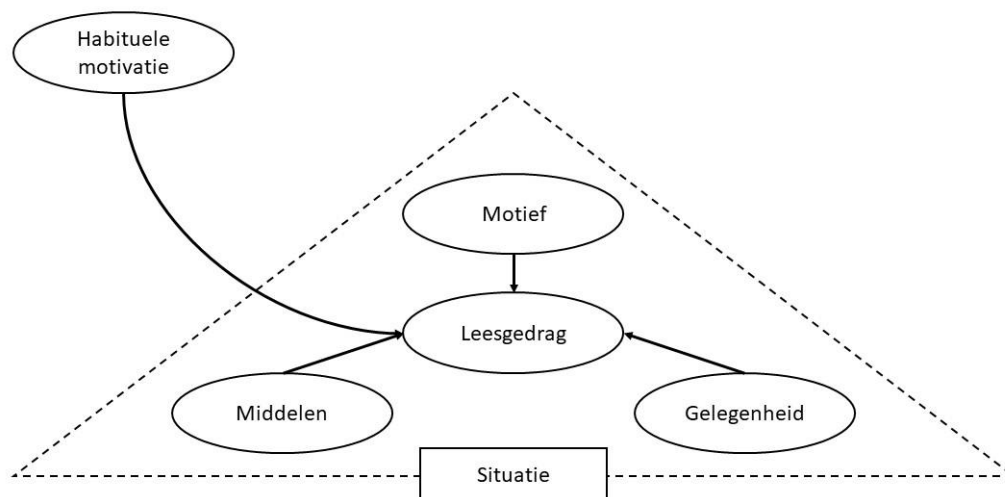
Nederlandse jongvolwassenen lezen steeds minder. Deze afname in leestijd is nadelig voor hun leesvaardigheid; lezen is immers een vaardigheid die je moet oefenen. Voor studenten in het hoger onderwijs kan minder lezen een belemmering vormen voor hun academisch succes, aangezien de meeste studie-activiteiten het lezen van lange stukken complexe tekst vereisen.

Leesmotivatie wordt vaak gezien als de belangrijkste bepaler van leesgedrag. Het idee is dat mensen meer lezen naarmate ze positievere overtuigingen, houdingen en doelen hebben met betrekking tot lezen. Daarnaast wordt aangenomen dat leesmotivatie de leesvaardigheid beïnvloedt via het effect op leesgedrag: doordat gemotiveerde lezers meer lezen, gaan ze ook beter lezen.

In deze studie onderzoeken we wat bepaalt of iemand leest. We veronderstellen dat algemene, 'habituële' leesmotivatie (vind ik lezen *doorgaans* leuk, interessant, belangrijk?) leesgedrag niet volledig verklaart. We gaan daarom uit van een meer dynamische, context- of situatie-specifieke benadering, die in het onderstaande model - het Motief-, Middelen- en Gelegenheidmodel - wordt samengevat.

Figuur 1

Het Motief-, Middelen- en Gelegenheidmodel¹

We onderzoeken of het leesgedrag van studenten in het hoger onderwijs, behalve door hun habituele leesmotivatie, wordt verklaard door situatie-specifieke redenen: heb ik *nu* zin om te lezen, heb ik een interessant boek bij de hand en ben ik in de gelegenheid om te lezen? Ook bekijken we of

---

¹ De terminologie in het model is geïnspireerd door het genre van het detectiveverhaal, waarin de dader doorgaans wordt gevonden door te onderzoeken wie het motief, de middelen en de gelegenheid had om de misdaad te plegen.

het effect van deze variabelen afhangt van het genre waarin wordt gelezen: fictie, non-fictie of lezen voor studie en/of werk.

De volgende onderzoeksvragen staan centraal:

1. Geven situatie-specifieke redenen (motief, middelen, gelegenheid) een nadere verklaring ten opzichte van habituele leesmotivatie voor verschillen in leesgedrag?
2. Is de verklarende waarde van deze variabelen afhankelijk van genre (fictie lezen, non-fictie lezen of lezen voor studie en/of werk)?

Om deze vragen te beantwoorden, analyseerden we de gegevens van 100 studenten van hogescholen en universiteiten. We namen bij hen een algemene leesmotivatievragenlijst af, waarmee we hun habituele opvattingen over lezen bepaalden. Daarnaast vulden de studenten twee weken lang een leesdagboek in, waarmee ze hun leesgedrag (hoeveelheid tijd besteed aan lezen van fictie, non-fictie en teksten voor studie en/of werk) registreerden, evenals hun situatie-specifieke redenen om wel of niet te lezen. Bij die situatie-specifieke redenen maakten we onderscheid tussen 'motieven' (situatie-specifieke intrinsieke en extrinsieke motivatie), 'middelen' (passende tekst) en 'gelegenheid' (concurrerende activiteiten en routine).

De resultaten van ons onderzoek laten zien dat bij het verklaren van verschillen in leesgedrag het belangrijk is om niet alleen te kijken naar habituele leesmotivatie, maar ook naar situatie-specifieke redenen; in alle drie de genres geven situatie-specifieke redenen (motief, middelen, gelegenheid) een nadere verklaring ten opzichte van habituele leesmotivatie voor verschillen in leesgedrag. Voor het lezen van fictie en non-fictie wordt het antwoord op de vraag of iemand op een bepaald moment leest zelfs bepaald door alle drie de situatie-specifieke redenen. Daarnaast onderstrepen onze resultaten het belang van het maken van een onderscheid tussen genres. Er was namelijk niet altijd overeenstemming in de factoren die het leesgedrag in de drie genres (fictie, non-fictie, lezen voor studie en/of werk) verklaren.

De studie laat zien dat het belangrijk is om in onderzoek naar leesgedrag aandacht te hebben voor zowel habituele leesmotivatie als situatie-specifieke redenen. Vervolgonderzoek moet meer inzicht geven in het samenspel tussen habituele motivatie, situatie-specifieke redenen en leesgedrag. Het is bijvoorbeeld interessant om te onderzoeken in hoeverre situatie-specifieke redenen worden aangestuurd door habituele motivatie en of het effect van habituele motivatie op leesgedrag dus deels indirect is (d.w.z. of het loopt via situatie-specifieke redenen). Ook moet worden nagegaan of aanvullende situatie-specifieke redenen kunnen worden toegevoegd aan het rijtje dat in dit onderzoek werd getoetst. Daarnaast is het belangrijk om te testen of met interventies die zich (ook) richten op situatie-specifieke redenen grotere effecten op leesgedrag kunnen worden bereikt dan met interventies die focussen op het stimuleren van habituele motivatie.

